

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Covenant & Conversation yazılarına sağladıkları ve Harry (Chaim) Schimmel'in anısına adanan cömert sponsorlukları için Schimmel Ailesi'ne teşekkürlerimizle. "R. Chaim Schimmel'in Tora'sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçeğe değil, alta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna'yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift." – Rabi Sacks

Ree

Yahudiliğin Sosyal Vizyonu

Eğer Yahudiliğin sosyal vizyonunu anlamak istiyorsanız, onun yoksullukla mücadele yasalarına bakın:

Tanrın A-Şem'in sana vermekte olduğu ülkedeki şehirlerinden birinde, kardeşlerinin arasında yoksul biri olursa, kalbini katılaştırma ve elini yoksul kardeşine kapatma. Elini ona cömertçe aç ve eksikliğini duyduğu eksigiye yetecek kadarını ona borç ver. Dikkatli ol; sakın kalbin sana, "Yedinci yıl, Şemita (feagat) yılı yakın" diye haince bir düşünce fısıldayıp seni ihtiyaç halindeki kardeşine karşı cimrileştirmesin ve ona hiçbir şey vermezlik etme. [Aksi takdirde yoksul kardeşin] senin hakkında A-Şem'e haykıracak ve suçlu bulunacaksın. [Bu yüzden] ona cömertçe ver ve kalbinin bunu çok görmesine izin verme; zira bunun liyakatıyla Tanrın A-Şem sana tüm işlerinde ve ellerinin tüm girişimlerinde bereket verecektir. Ülkenin içinden yoksul hiç kesilmeyecek. Bu yüzden sana emrediyorum: ... elini ... aç.

Devarim 15:7-11

Görünüşte bu bölüm yedinci yılda (şemita, "feragat" ve "serbest bırakma" yılı) borçların iptalinden bahsetmektedir. Ancak Sözlü Gelenek bunu, *tsedaka* kanunlarını da kapsayacak şekilde genişletir. *Tsedaka*

sözcüğü genellikle "sadaka" veya "hayırseverlik" diye çevrilir; ancak aynı zamanda "eşitlik", "dağıtımda adalet" anlamına da gelir. Hahamlarımız "eksigiye yetecek kadarını" sözlerini, temel yaşam ihtiyaçları anlamında açıklamışlardır: yiyecek, giysi, barınma vb. "Eksikliğini duyduğu" ifadesi ise, önceleri varlıklı olup, şimdi fakirleşmiş birini kastetmektedir. Ona da saygınlığını yeniden kazanması için yardım edilmelidir:

Hillel A-Zaken hakkında, iyi bir aileden gelmiş yoksul bir adama, binmesi için bir at ve önünde koşması için bir köle tuttuğu anlatılır. Bir keresinde adamın önünde koşacak bir köle bulamayınca onun önünde bizzat kendisi koşmuştu.

Ketubot 67b

Bu olayın çarpıcı yanı, Hillel'in, şahsen çok fakir olmasına rağmen, parasını ve vaktini, maddi varlığını kaybetmiş zengin bir adamın öz saygısını yeniden kazanması için vermiş olmasıdır. Bu ikili yön, *tsedaka* kanunları boyunca açıkça görülmektedir. Bir yandan bu kanunlar yoksulluğun acımasız gerçekliğine yönlendirilmiştir. Kimse temel fiziksel gereksinimlerden mahrum bırakılmamalıdır. Diğer yandan bu kanunlar, hayranlık uyandıran bir duyarlılıkla, yoksulluğun psikolojisine de hitap etmektedir. Yoksulluk, insanı küçük düşürür, mahcup eder, utandırır, alçaltır.

Hahamlarımızın öngördükleri üzere, *tsedaka*, bu gibi duyguları asgariye indirecek şekilde verilmelidir:

Rabi Yanay bir adamı herkesin gözü önünde fakir birine para verirken görünce “Ona bunu [bu şekilde] verip onu utandırmaktansa, hiç vermemesi daha iyi olurdu” demişti.

Hagiga 5a

Ünlü bir pasajda Rambam *tsedakanın* sekiz düzeyini tarif eder:

Tsedakanın, biri diğerinden yüksek olan sekiz derecesi vardır.

Daha yükseği olmayan en yüksek derece, kişinin fakirliğe düşmüş birine, bir armağan veya borç sağlayarak veya onu bir iş ortaklığına kabul ederek veya onun iş bulmasına yardım ederek – kısacası, onu başka insanlardan [*sadaka*] istemeye ihtiyaç duymayacağı bir duruma getirerek yardım etmesidir. Bu tür bir yardımla ilgili olarak “Onu güçlendirmelisin; ister yabancı, isterse de yerli olsun, seninle birlikte yaşayacaktır” (Vayikra 25:35) denmiştir. Başka bir deyişle: Düşüp muhtaç hale gelmemesi için onu destekle.

Bunun bir altında, ihtiyaç sahiplerine, verenin kime verdiğini ve alanın kimden aldığını bilmediği bir şekilde sadaka vermek yer alır. Zira bu, *mitsvayı* [*mitsvanın*] uğruna yapmaktır. Bunun bir örneği, Bet Amikdaş’taki gizlilik dairesiydi. *Tsadik* insanlar armağanlarını gizlice buraya bırakırlar, asil ailelere mensup yoksul insanlar gelip gizlice geçimlerini sağlayabilirlerdi. Bir *tsedaka* kutusuna para bırakmak buna yakındır...

Bunun bir altında verenin kime verdiğini bildiği, ama fakir kişinin kimden aldığını bilmediği durum yer

alır. Bu şekilde büyük Hahamlar gidip fakirlerin kapılarından içeri gizlice para bırakırlardı...

Bunun bir altında, fakir kişinin kimden aldığını bildiği, ama verenin kime verdiğini bilmediği durum yer alır. Bu şekilde, büyük Hahamlar, bir bez parçasının içine madeni paralar bağlayıp omuzlarından geriye sarkıtlardı ve fakirler utanmalarına yol açmadan gelip alırlardı.

Bunun bir altı, kişinin fakire o istemeden önce bir armağan vermesidir.

Bunun bir altı, kişinin ancak fakir istedikten sonra vermesidir.

Bunun bir altı, kişinin uygun olandan daha az vermesi, ama bunu dostça bir yüz ifadesiyle vermesidir.

En düşük düzey, memnuniyetsiz bir şekilde verendir.

Matenot Aniyim 10:7-14

İncelikle ayarlanmış olan bu etiğin her noktası psikolojik kavrayışla doludur. Yalnızca *ne kadar* verdiğiniz değil, bunu *nasıl* yaptığınız da önemlidir. Yardımın isimsiz bir şekilde verilmesi, onur için elzemdır. Fakirler mahcup edilmemelidir. Zenginlerin kendilerini üstün hissetmelerine izin verilmemelidir. Vermemizin amacı cömertliğimizle gurur duymak değildir; hele başkalarının bize bağımlılığını vurgulamak hiç değildir. Bizler veririz, çünkü bir insani dayanışma sözleşmesinin bir parçasıyız ve çünkü Tanrı’nın bize en baştan itibaren geçici olarak borç zenginlik vermekle gösterdiği güveni onurlandırarak yapmamızı istediği şey budur.

Rambam’ın bir kişiye iş vermenin veya bir iş başlatma olanağı sağlamanın *tsedakanın* en yüksek düzeyi olduğu konusundaki ısrarı

yaşayacaktır” (Vayikra 25:35) denmiştir. Başka bir deyişle: Düşüp

muhtaç hale gelmemesi için onu destekle.

Bunun bir altında, ihtiyaç sahiplerine, verenin kime verdiğini ve alanın kimden aldığını bilmediği bir şekilde sadaka vermek yer alır. Zira bu, *mitsvayı* [*mitsvanın*] uğruna yapmaktır. Bunun bir örneği, Bet Amikdaş'taki gizlilik dairesiydi. *Tsadik* insanlar armağanlarını gizlice buraya bırakırlar, asil ailelere mensup yoksul insanlar gelip gizlice geçimlerini sağlayabilirlerdi. Bir *tsedaka* kutusuna para bırakmak buna yakındır...

Bunun bir altında verenin kime verdiğini bildiği, ama fakir kişinin kimden aldığını bilmediği durum yer alır. Bu şekilde büyük Hahamlar gidip fakirlerin kapılarından içeri gizlice para bırakırlardı...

Bunun bir altında, fakir kişinin kimden aldığını bildiği, ama verenin kime verdiğini bilmediği durum yer alır. Bu şekilde, büyük Hahamlar, bir bez parçasının içine madeni paralar bağlayıp omuzlarından geriye sarkıttırlardı ve fakirler utanmalarına yol açmadan gelip alırlardı.

Bunun bir altı, kişinin fakire o istemeden önce bir armağan vermesidir.

Bunun bir altı, kişinin ancak fakir istedikten sonra vermesidir.

Bunun bir altı, kişinin uygun olandan daha az vermesi, ama bunu dostça bir yüz ifadesiyle vermesidir.

En düşük düzey, memnuniyetsiz bir şekilde verendir.

Matenot Aniyim 10:7-14

İncelikle ayarlanmış olan bu etiğin her noktası psikolojik kavrayışla doludur. Yalnızca *ne kadar* verdiğiniz değil, bunu *nasıl*

yaptığınız da önemlidir. Yardımın isimsiz bir şekilde verilmesi, onur için elzemdır. Fakirler mahcup edilmemelidir. Zenginlerin kendilerini üstün hissetmelerine izin verilmemelidir. Vermemizin amacı cömertliğimizle gurur duymak değildir; hele başkalarının bize bağımlılığını vurgulamak hiç değildir. Bizler veririz, çünkü bir insani dayanışma sözleşmesinin bir parçasıyız ve çünkü Tanrı'nın bize en baştan itibaren geçici olarak borç zenginlik vermekle gösterdiği güveni onurlandırarak yapmamızı istediği şey budur.

Rambam'ın bir kişiye iş vermenin veya bir iş başlatma olanağı sağlamanın *tsedakanın* en yüksek düzeyi olduğu konusundaki ısrarı özellikle dikkate değerdir. Yoksullukta küçük düşürücü olan, bağımlı olmanın ta kendisidir; başkalarına borçlu olma duygusudur. Bunun en keskin ifadelerinden biri, *Birkat Amazon'* da yer alır. Orada "Ve lütfen, Tanrımız *A-Şem*, bizi insanların armağanlarına veya borçlarına muhtaç etme; yalnızca Senin dolu, geniş, zengin ve açık eline [muhtaç olalım]... ki ebediyen ne utanalım ne de mahcup olalım" deriz.

En büyük *tsedaka* hareketi, bireyin kendine yetmesine olanak tanıyandır. En yüksek *tsedaka* şekli, kişinin *tsedaka* almaktan vazgeçebilmesini sağlayandır. Veren açısından bu, vermenin maddi açıdan en az şey talep eden şeklidir. Herhangi bir masraf yapmasını bile gerektirmeyebilir. Ancak alıcı açısından, vermenin en onurlandırıcı şekli budur, çünkü alan taraf olmanın getirdiği utancı ortadan kaldırır. İnsani yardım kısa vadede elzemdır; ancak uzun vadede, iş olanaklarının yaratılması ve tam istihdamı teşvik eden ekonomi politikaları daha önemlidir.

Yahudi kanununun bir ayrıntısı özellikle dikkate değerdir: *Tsedakaya* bağımlı bir kişi bile şahsen *tsedaka* vermekle yükümlüdür. Yüzeysel bakışla bu kural saçmadır. Neden X'e, Y'ye de para verebilmesine yetecek

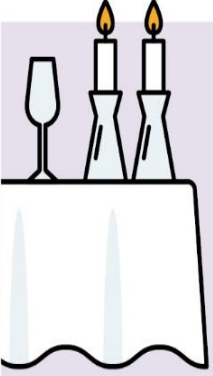
kadar para verelim? Doğrudan Y'ye vermek daha mantıklı ve daha verimlidir! Ancak Hahamlarımız şunu anlamışlardır: *vermek, insanlık onurunun temel bir parçasıdır.* Hahamlarımızın, cemaatin yoksullara verdiği paranın, onların da başkalarına verebilmesine yetecek kadar olması konusundaki ısrarı, insan doğasına dair derin bir kavrayışın yansımasıdır.

Yahudi dünyası, Keynes'in, ezelden beri kendisini ekonomiye adanmış en büyük zekâ olarak nitelediği David Ricardo'dan, boş zamanında Oyun Teorisi'ni icat etmiş bir fizikçi olan John Von Neumann'a, Paul Samuelson'dan Milton Friedman ve Alan Greenspan'a kadar birçok mümtaz ekonomist çıkarmıştır. Yahudiler, dudak uçuklatan bir başarıyla, bu alandaki Nobel ödüllerinin %38'ini kazanmışlardır. Acaba bunun nedeni ne olabilir? Belki de Yahudiler, ekonominin bir toplumun temel

belirleyicilerinden biri olduğunu; ekonomik sistemlerin evrenin yapısına yazılmış olmayıp insanoğulları tarafından inşa edildiğini ve yine insanoğulları tarafından değiştirilebileceğini; ve dolayısıyla, yoksulluğun doğadan gelen bir gerçek olmayıp, hafifletilebileceğini, asgariye indirilebileceğini ve düşürülebileceğini çok uzun zamandır biliyor oldukları içindir. Ekonomi dini bir disiplin değildir. Seküler bir sanat ve bilimdir. Yine de, Yahudilerin ekonomiye olan tutkularının derinliğinde dini bir yükümlülük yatar:

Ülkenin içinden yoksul hiç kesilmeyecek. Bu yüzden sana emrediyorum: Ülkende kardeşine, fakirine ve yoksuluna elini cömertçe aç.

Devarim 15:11

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Birine bir armağan vermekle birine bir fırsat vermek arasındaki fark nedir?
2. Rambam'ın *tsedakan*ın sekiz derecesine ilişkin listesi hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Başka düzeyler eklemek veya mevcut sıralamayı yeniden düzenlemek ister miydiniz? Neden evet ve neden hayır?
3. Bir yardımın sadece verilir verilmemesinden çok, *nasıl* verildiği neden önemli olabilir?